

V doktorantų *agora*: kontekstų pinklės

Pranešimų tezės

I sesija: Vertimai, vertinimai ir virsmai

Vida Repšienė (VU)

Disertacijos tema – „Vakarų literatūros recepcija tarpukario Lietuvoje: europietiškos filologinės kultūros pradmenys“

Kontekstiniai nesu(si)pratimai Thackeray'aus *Tuštybės mugėje*

Grožinės literatūros kūrinio tekstą suvokiant kaip unikalią kalbinę seką, kuriai priklauso ir visi nekalbiniai elementai, pripažįstama, jog pažeidus teksto vientisumą galutiniam adresatui – skaitytojui – perduodamas pakitęs tekstas, tad kinta ir teksto perskaitymas. Antrasis iš trijų teksto užrašymo veikėjų – leidėjas ir visas jo kontekstas turi neabejotinai daug galios keisti publikuojamą tekstą. Kūrinio vertimo procesas, irgi priskirtinas leidybiniam teksto užrašymo etapui, neišvengiamai atneša tam tikrų teksto pakeitimų. Šįkart ketinama svarstyti būtent vertimo šaltinio svarbą verstiniam tekstui, dėl jo atsirandančius neautorinius teksto pakeitimus, nesusipratimus, šiandien *Tuštybės mugės* skaitytojus pasiekiančius kartotinai perleidžiant 1952 m. vertimą.

Erika Malažinskaitė (VU)

Disertacijos tema – „Czesławo Miłoszo tekstų vertimai į lietuvių kalbą kaip kultūros kumuliaciniai ir komunikaciniai procesai“

Czesławas Miłoszas lietuvių kultūrinėje periodikoje: recepcijos linkmės

Pranešime trumpai apžvelgiamos ir pristatomos pagrindinės Czesławo Miłoszo (1911–2004) recepcijos linkmės, mėginant jas rekonstruoti iš komentarų, apibūdinimų, vertinimų skirtingų laikotarpių periodinėje spaudoje. Klausinama, kaip ir kada susiformuoja Miłoszo kaip savo autoriaus, kilusio iš jam ir lietuviams „bendros tėvynės“, suvokimas, kokie veiksniai labiausiai prie to prisideda? Kaip Miłoszo recepcija keičiasi, kokia ji yra skirtingais istoriniais periodais, kokias pagrindines linkmes galima išskirti? Į dėmesio lauką pateko tarpukario pabaigos, išeivijos, Atgimimo periodiniai leidiniai, taip pat pirmieji paskutinio XX a. dešimtmečio metai. Tyrimo medžiaga atskleidžia kelias būdingas mąstymo apie Miłoszą kryptis, vertinimo tendencijas. Kai kurios iš jų ilgainiui „nuvertėjo“, prarado aktualumą, kitos išliko ir tebėra pagrindinės skaitančiosios auditorijos ir mokslininkų susidomėjimo Miłoszo asmeniu ir kūryba skatintojos.

Akvilė Rėklaitytė (LLTI)

Disertacijos tema – „Marcelijaus Martinaičio poetinė antropologija“

Marcelijaus Martinaičio dvigubas debiutas

Marcelijaus Martinaičio (1936–2013) kūrybinio kelio pradžia yra ne vien datų klausimas. Poeto faktinė bibliografija prasidėjo 1955 m. laikraštyje *Kauno tiesa*. Tačiau poetas pirmąjį savo kūrybinės veiklos dešimtmetį ilgai tarsi buvo linkęs ignoruoti: 1981 m. iš visų šešių iki tol išėjusių rinkinių sudarydamas poezijos rinktinę *Vainikas*, pirmosios knygos (1962) eilėraščių į ją neįtraukė. Vientisos kompozicijos ir poetinės koncepcijos rinktinė tarsi deklaravo kitą Martinaičio debiutą – antrąjį rinkinį (1966). Įdomu, kokie galėjo būti tokio pasirinkimo motyvai: ar čia pakaktų įprastinio aiškinimo apie autentiško poetinio balso mutaciją ir kūrybinio kelio paieškas? Jeigu taip, svarbu atsekti, kaip iki to kelio prieita. Šį procesą galima mėginti suprasti skaitant ankstyviausius sovietinėje spaudoje publikuotus Martinaičio eilėraščius, nenusigręžiant nuo istorinių ir sociokultūrinių to laiko aplinkybių.

Skaistė Barkutė (KU)

Disertacijos tema – „Moralės problema XIX a.–XX a. pradžios lietuvių literatūroje“

Onės Baliukonės paratopija ir kitoniškumo refleksija kūryboje

Anot Dominique'o Maingueneau, menininko „sakymas randasi iš negalėjimo aptikti savo tikrosios „vietos“, nes „jis vienu metu yra nešvarus ir drauge vertės šaltinis, parijas ir genijus, kaip ir dviprasmiškasis lotynų *sacer* – prakeiktas ir šventas“. Kultūriniame lauke į Onę Baliukonę dažnai žiūrima kaip į itin savitos pasaulėjautos ir mąstymo kūrėją. Tačiau ir pačios poetės kūryboje atsiskleidžia kitoniškumo savipratos refleksijos, atgamtinių išgyvenimų jausenos bei ypatingas žmogiškosios būties suvokimas. Pranešime, apžvelgiant biografinį, socialinį, filosofinį, kultūrinį, religinį kontekstus, bandoma išsiaiškinti tokių jausenų (atskirties, kitoniškumo, skirtingumo ar pan.) genezės filosofines prielaidas ir psichologines priežastis, taip pat priežastis, lėmusias Baliukonės kūryboje aptinkamą religinį sinkretizmą, t. y. ezoterinių ir krikščioniškų idėjų sampyną.

II sesija: Literatūra (skaitytojų) nelaisvėje

Birutė Avižinienė (LLTI)

Disertacijos tema – „Moterų dramaturgija (XIX a. pab.–XX a. pirma pusė)“

Lietuviškųjų vakarų kontekstas – repertuaro cenzūra Rusijos imperijoje

Pranešime pristatomas ankstyviausios lietuviškos dramaturgijos kontekstas – cenzūra XIX a. pabaigos–XX a. pradžios Rusijos imperijoje. Rekonstruojamas cenzūros veikimo mechanizmas, nusakomi bendrieji principai, kuriais vadovavosi dramaturgiją tikrinę Rusijos imperijos cenzoriai, aptariami specifiniai, lietuvių dramaturgijai taikyti reikalavimai. Dėmesys skiriamas pagrindiniam lietuviškos dramaturgijos cenzoriui

Eduardui Volteriui, 1904–1917 m. cenzūravusiam į Vyriausiąją spaudos reikalų valdybą Sankt Peterburge siunčiamas lietuviškas dramas. Pasitelkus lietuviškųjų vakarų dalyvių prisiminimus, aptariamas carinės dramaturgijos cenzūros efektyvumas: kaip valstybės kontrolė veikė lietuviškus vaidinimus, ar turėjo įtakos spausdinamai dramaturgijai; galiausiai pristatomi cenzūros veiksmingumą mažinę veiksniai.

Dalia Pauliukevičiūtė (LLTI)

Disertacijos tema – „Lazdynų Pelėdos kūryba: problemos ir kontekstai“

Klaidos skaitytojų klaidos

Sofijos Ivanauskaitės-Pšibiliauskienės romano *Klaida* kontekstai atrodo lengvai galintys užgožti vieni kitus: tai ir vieno iš XIX a. pabaigoje suformuluotų šeimos modelių, ir revoliucinio visuomenės kaitos projekto kritika, intrigą gilina ir romano perrašymo, ir autorės pažiūrų keitimosi aplinkybės. Bene daugiausia dėmesio kūrinyje sulaukė tuoj po pasirodymo, dėl jo kilo viena ilgesnių polemikų literatūros autonomijos klausimu. Nesunku pastebėti, kad visi šios diskusijos dalyviai buvo daugiau ar mažiau išsilavinę XX a. pradžios skaitytojai profesionalai. Kokia *Klaidos* interpretacija padėtų įtraukti jos reikšmę pradedančiųjų skaitytojų auditorijai, ypač turint galvoje tai, kad dauguma jų ir buvo tiesioginiai 1905 m. revoliucijos įvykių dalyviai?

Rūta Lazauskaitė (VU)

Disertacijos tema – „Juozo Ambrazevičiaus filologija: vakarietiškoji perspektyva“

Tarpukario skaitytojas

Literatūros kūrinio prasmų suvokimas bei jo estetiškas patyrimas – lavinimo reikalingas įgūdis, kurio samprata istoriškai kito. Pranešime siekiama išryškinti skaitytojo kitimo paradigmą, keliamas klausimas, kokiais skaitytojais lietuviai buvo tarpukariu. Analizei pasirinktas konkretus, nuodugniausiai ištirtas ir bene populiariausio tarpukario kūrinio recepcijos – Vinco Mykolaičio-Putino *Altorių šešėly* – atvejis. Romaną skaitytojai priėmė labai nevienodai, o kritikai reagavo audringai. Istorikai žvelgdami, sakytume, tokį sutikimą lėmė neadekvatus santykio tarp kūrybos ir autoriaus biografijos suvokimas, bendra nuovokos apie literatūriškumo kriterijus stoka. Todėl literatūros mokymas mokyklose, pirmieji srities vadovėliai ir juose vyravusi teorinė mintis pasitelkiama kaip kontekstas, bent iš dalies paaiškinantis komplikotos *Altorių šešėly* recepcijos priežastis.

III sesija: Tekstų teritorijos ir trajektorijos

Paulius Jevsejevas (VU)

Disertacijos tema – „Sigito Gedos poetinis idiolektas“

Poezija galios kontekste: teritorija kaip saviraiškos matmuo ir poveikio priemonė

Pranešimas skirtas pristatyti parengiamuosius svarstymus, kaip galima tyrinėti poezijos ir galios diskursų ryšį. Pasirinkęs keletą lietuvių poezijos pavyzdžių, mėginsiu panagrinėti, kokiais būdais juose panaudojamos *teritorijos* apibrėžtys. Suprantant teritoriją kaip sociosemiotinę kategoriją, kuria remiantis nustatomos socialinės savasties ribos ir pavidalai, galima kelti klausimą, kaip šia kategorija operuojantys tekstai įterpia į šiuos procesus poeziją ir jos skaitytoją.

Vakarė Smaleckaitė (VU)

Disertacijos tema – „Kultūros perdirbimas literatūroje ir kine“

Išsprūstantis tekstas: komentarų poezija

Pranešime siekiama pažvelgti į pasakojimus, dažnai išsprūstančius iš teorinės refleksijos gniaužtų. Vienas jų – pernai startavusi „lietuvių poezija“ – projektas / eilėraščių knyga, sudaryta(s) iš įvairiuose internetiniuose portaluose rastų komentarų apie Lietuvą, kuriems suteikta poetinė forma. Veikdami kaip hipertekstai, šie komentarai / eilėraščiai skatina atkreipti dėmesį ar naujai permąstyti tokių tekstų skaitymo bei rašymo strategijas, nes iš esmės jas keičia: kiekvienas skaitytojas tampa ir teksto (pra)tešėju, kūrėju, t. y. rašytoju. Tad istorija nebėra užrašyta arba perskaityta, ji čia nuolatos rašoma ir skaitoma vienu metu. Be to, hipertekstai arba tekstai, funkcionuojantys kaip hipertekstai, iš esmės sugriauna daugumą įprastų literatūriškumo, pasakojimo būdų: naikina linijškumą, keičia tekstų rašymo ir skaitymo sampratą, skaitytojo / rašytojo vaidmenį, pasakojimo funkcionavimą – šiuo atveju susiduriame su tekstais, kurie yra visuomet kuriami ir niekada neįgauna užbaigto, galutinio pavidalo. Kaip bus matyti, hiperteksto samprata, viena vertus, padedanti įvardyti interneto erdvėje veikiančių tekstų specifiką, nėra iki galo „pajėgi“ juos perskaityti. Pranešime ir bus bandoma brėžti termino parankumo ribas, remiantis konkrečių hipertekstų (per)skaitymo galimybėmis.

Viktorija Jonkutė (LLTI)

Disertacijos tema – „Kolektyvinės atminties raiška XX a. pabaigos tautinio atgimimo laikotarpio lietuvių ir latvių literatūrose“

Tekstų ir kontekstų sąveikos XX a. pab. lietuvių ir latvių literatūrose

Komparatyvistika ir polimetodologiniai instrumentai lietuvių ir latvių literatūrų tyrimuose leidžia išryškinti ne tik lyginamų tekstų panašumus ir skirtumus, bet ir bendresnes sociokultūrinės nuostatos tekstinių ir užtekstinių elementų atžvilgiu. Pavyzdžiui, G. Repšės *Ugunszīme* (liet. *Ugnies ženklas*) ir L. Gutausko *Vilko dantų karoliai*: romanai, pradėti rašyti 1987 m., išleisti – 1990 m. Dvi dailininkų

gyvenimo istorijos, trauminės atminties epizodai, dramatiški išgyvenimai. Kaip vertinti tokias sociokultūrinės lietuvių ir latvių tapatybės, kultūrų istorijos ir / ar literatūrų istorijos paraleles, tekstų ir kontekstų sąveikas? Regioninė baltų kolektyvinė atmintis ir sociokultūrinė tapatybė, jos refleksijų bendrumai ar tautinių atminčių bei tapatybių atitikmenys ir atsikartojimai?